

บทความเรื่องที่ 7

การบริหารปกครองด้านทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมกับข้อสังเกตกรณีเหมืองแร่โปแตชอาเซียน
จังหวัดชัยภูมิ*

Environmental Governance and the Remarks
on the Case of ASEAN Potash Mining,
Chaiyaphumi Province

จักรกฤษ กมฺุฑมาศ** และ ศุภวรรณ คล่องดำเนินกิจ***
Jackrit Kamudhamas and Supawan Klongdumnoenkit

* บทความนี้สังเคราะห์ส่วนหนึ่งมาจากรายงานวิจัยเรื่อง “พลวัตการเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีเหมืองแร่โปแตชอาเซียน จังหวัดชัยภูมิ” โครงการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2558 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Email: jackka@kku.ac.th

***นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Email: supawan.govtu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสำรวจแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้พบว่าในปัจจุบันทิศทางของการบริหารปกครองสังคมการเมืองได้เคลื่อนไปสู่โมโนทัศน์ “การบริหารปกครอง” ซึ่งเป็นลักษณะของกระบวนการที่เปิดพื้นที่ส่วนอื่นๆ ที่นอกเหนือจากรัฐ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวาระทางนโยบายในการบริหารจัดการบ้านเมือง เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในหลากหลายระดับ และสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของสาธารณะร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดทอนอำนาจสั่งการบังคับแนวดิ่ง และเสริมสร้างความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในแนวระนาบ ซึ่งพบว่าการจัดการปกครองในประเด็นดังกล่าวนี้ ต้องอาศัยการกระบวนการมีส่วนร่วมของพหุภาคีประกอบไปด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และภาคส่วนอื่นๆ เช่น องค์กรเอกชนไม่แสวงกำไร ผู้เขียนได้ใช้กรณีการจัดทำเหมืองแร่โปแตชอาเซียน จังหวัดชัยภูมิ เป็นกรณีศึกษา ซึ่งพบว่าภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ.2557 โดยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีการผลักดันโครงการเหมืองแร่โปแตชในพื้นที่อำเภอบำเหน็จณรงค์อย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันระหว่างรัฐและกลุ่มทุนบริษัทเอกชนอย่างเข้มข้น ในทางตรงข้ามประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียสำคัญจากโครงการดังกล่าว กลับอยู่ในสภาวะที่ขาดการเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลที่เหมาะสม ตลอดจนขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย

คำสำคัญ : การบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อม; การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม; เหมืองแร่โปแตช

Abstract

The article aimed to examine the concept of environmental governance. Nowadays, it was recognized that the “Government” concept has trended to be “Governance,” which is a process of openness of the non-state political sphere, to participate in policy agendas setting by various means and levels of governance, also with the state. To strengthen the people to be more engage in politics and realize their public ownership, especially, by reduction of hierarchical command of the government whereas encourage the vertically cooperation among the sectors. Thus, the governance should utilize the multilateral approach which includes both of the state and the non-state sectors (e.g. private firms, the citizens, the NGOs) to achieve that goal. The case of ASEAN potash mining in Chiyaphumi province is employed as the case study. It is found that after the coup d'état of General Prayuth Chan-O-Cha in 2014, his cabinets have exercised political power to push the mining project up in Amphoe Bamnej Narong to be successful. The findings are indicated that there are the intensive cooperation between the state and the corporations, on the other hand, the people who have been the stakeholders of the project could not access to the important information and lack of participation in the policy decision making processes which are related to their interests and daily life directly.

Keywords: Environmental Governance; Environmental Politics; Potash Mine

บทนำ

นับแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ศูนย์กลางการศึกษาเกี่ยวกับ ขบวนการเคลื่อนไหวได้เคลื่อนเข้าสู่ปริภูมิของการศึกษาสิ่งที่เรียกว่า *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่* (New social movement) ซึ่งเป็นการหวนออกจากเส้นทางที่ให้ความสำคัญกับการช่วงชิงอำนาจรัฐและการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์เชิงชนชั้นในสังคม สู่การขยายขอบเขตการต่อสู้ของมวลชนในประเด็นทางเลือกที่ขยายขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ตลอดจนอัตลักษณ์และการเมืองว่าด้วยวัฒนธรรม อาทิ ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเสรีทางเพศ กลุ่มเรียกร้องสิทธิในการนับถือศาสนา การรวมกลุ่มในละแวกบ้านเพื่อปกป้องทางเลือกท้องถิ่น ไปจนถึงสิทธิชุมชนและขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมเพื่อการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

การรวมกลุ่มเช่นนี้เป็นการปรับรูปแบบของกลุ่มทางสังคมเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อนของระบบทุนนิยมโลกโลกาภิวัตน์ การแสดงบทบาทและใช้ยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่มุ่งต่อการสั่นคลอนช่วงชิงอำนาจรัฐในแบบเดิม ซึ่งผูกพันอยู่กับการเมืองว่าด้วยผลประโยชน์ที่มีตัวแสดงแบบดั้งเดิม (เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันทางการเมือง เป็นต้น) ไม่สามารถสร้างผลสัมฤทธิ์ต่อเป้าหมายของขบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป เนื่องจากการเคลื่อนไหวเรียกร้องแบบดั้งเดิมไม่อาจสร้างแรงกระเพื่อมต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายรัฐในระยะยาวได้ ประกอบกับความอ่อนแอของขบวนการเคลื่อนไหวที่ขาดความร่วมมือ ในขณะที่การฉีกกำลังระหว่างรัฐและทุนกลับเข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ โดยนัยนี้ขบวนการเคลื่อนไหวแบบเก่าที่อิงอาศัยกับโครงสร้างอำนาจของการเมืองระดับชาติ ได้ถดถอยความสามารถในการเจรจาปะทะสังสรรค์กับกลุ่มผลประโยชน์อื่นในสังคมนั่นเอง

ในปัจจุบันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่มีบทบาทในสนามทางการเมืองและการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐ

ชาติสมัยใหม่ อันเกี่ยวเนื่องมากับภาพด้านลบของการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างบ้าคลั่งภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการเติบโตอย่างก้าวกระโดดตามโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ (Modernization) การศึกษาในประเด็นดังกล่าวกว้างขวางครอบคลุมตั้งแต่กรอบขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ตลอดจนสังคมศาสตร์หลากหลาย โดยเกิดจากความตระหนักร่วมกันภายใต้ต้นนโยบายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนที่มาพร้อมกับวาทกรรมการพัฒนา ปรากฏการณ์ข้างต้นส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการช่วงชิงปฏิบัติการเชิงอำนาจของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ ทั้งในแง่ผลประโยชน์จริงทางกายภาพที่เกิดจากมูลค่าซื้อขายของทรัพยากรธรรมชาติและผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรมในการรวมกลุ่มและสถาปนาการต่อสู้ของขบวนการ

จากสถานการณ์บุกรุกพื้นที่ชุมชนทั้งโดยอำนาจรัฐและทุนเพื่อการพัฒนาและการขยายตัวของอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ได้ยังผลให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนในชุมชนตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องที่ดิน การใช้ทรัพยากร ปัญหาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจากไม่ลงรอยกันระหว่างชุมชนและพลังภายนอก และความขัดแย้งที่อุบัติขึ้นภายในชุมชนเอง การรุกเข้ามาควบคุมและใช้ประโยชน์ของทรัพยากรในชุมชนเช่นว่านี้ ได้กลายเป็นแรงผลักดันในประชาชนในชุมชนสามารถนึกกำลังและเคลื่อนไหวในรูปแบบขบวนการต่อสู้ขึ้น โดยนัยนี้ชุมชนต้องถินกำลังเผชิญอยู่กับผลกระทบอันสืบเนื่องมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากทั้งนโยบายการพัฒนาของภาครัฐและการเข้ามาแสวงประโยชน์ในพื้นที่ของภาคเอกชน อย่างไรก็ตามประชาชนในพื้นที่กลับได้รับการแบ่งสรรและกระจายผลประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ของพวกเขาอย่างไม่คุ้มค่า

ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจตัดสินใจทางนโยบายและการจัดสรรผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของตัวแสดงในทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมกำหนดนโยบายหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อม

ตลอดจนรูปแบบและกลไกที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการบริหารปกครอง (สุพจน์ตรศักดิ์ หนูขาว, 2558: 62-63) เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของนโยบายการบริหารการปกครอง (Governance) ในแต่ละบริบทจำเพาะทางนโยบาย (Policy field) จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อให้สามารถออกแบบและนำนโยบายทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากเหตุผลข้างต้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดการบริหารปกครองทางสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง และบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยในส่วนแรกของบทความจะมุ่งนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารปกครองและปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ที่ปรากฏในสนามนโยบายและการเมืองว่าด้วยสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามบทความนี้อาจไม่สามารถให้ภาพรวมของประเด็นดังกล่าวได้อย่างครบถ้วนในทุกระดับของความสัมพันธ์ของการบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อม หากแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจแนวคิดเบื้องต้นในประเด็นดังกล่าวนี้ โดยในส่วนที่สองของบทความจะเป็นการนำเสนอข้อสังเกตจากกรณีศึกษาเหมืองแร่อาเชียน อำเภอป่าเห่นจันรงค์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงภาคปฏิบัติขององค์ความรู้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ส่วนที่หนึ่ง: การบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Governance)

“การบริหารปกครอง คือ กระบวนการทั้งหมดซึ่งดำเนินการผ่านความร่วมมือของรัฐบาลร่วมกับภาคส่วนอื่น ไม่ว่าจะเป็น ตลาดหรือเครือข่าย ครอบครัวยหรือชนเผ่า ทั้งองค์กรที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือดินแดนในอาณัติ ทั้งในแง่ของกฎหมาย จารีตปฏิบัติ อำนาจ หรือภาษา...” (Bevir, 2013)

จากข้อความข้างต้น การบริหารปกครองเป็นเรื่องการปกครองที่มีอำนาจเหนือองคาพยพหนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับรูปแบบทางการปกครองในแต่ละสังคม หากเราพิจารณาการบริหารปกครองในฐานะกระบวนการจะพบว่าแนวความคิดนี้มีลักษณะเชิงทฤษฎีอยู่สูง มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารที่เน้นการสร้าง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆที่เผชิญกับประเด็นสาธารณะร่วมกันในการตัดสินใจเชิงนโยบายทางการบริหารเพื่อสร้าง เปลี่ยนแปลง เสริมพลัง หรือผลิตซ้ำโครงสร้างความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมการเมือง (Political society) อันจะนำไปสู่การจัดระบบระเบียบของค่านิยมและความสัมพันธ์ทางสังคมอื่นในระดับรองลงมา อย่างไรก็ตามภายใต้กรอบคิดของการบริหารปกครองซึ่งมุ่งไปสู่การผสมผสานความร่วมมือระหว่างองค์กรที่เป็นทางการ (เช่น รัฐและบริษัทเอกชน) และองค์กรที่ไม่เป็นทางการ (เช่น เครือข่ายทางสังคม ภาควิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรม) ซึ่งอาจมีการตั้งวัตถุประสงค์หลักและเป้าหมายที่หลากหลาย ทั้งในด้านของขนาดและความเป็นสถาบันขององค์กร แต่มิได้เป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณลักษณะเชิงปทัสสถานของกระบวนการบริหารปกครองว่าจะมีคุณลักษณะที่ “ดี” หรือ “ไม่ดี” โดยตัวของมันเอง

ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ “Governance” เป็นกระบวนการทัศน์ที่ได้รับ ความสนใจเป็นอย่างมากตั้งแต่ช่วงเข้าสู่ศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดเป็นต้นมา การบริหารปกครองเป็นกระบวนการทางการบริหาร (Administration) ที่เน้นการเชื่อมโยงค่านิยมแบบประชาธิปไตยเข้าสู่พื้นที่ของการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน (Democratic governance) มุ่งยกระดับความร่วมมือระหว่างภาคส่วนลดทอนลำดับสั่งการแบบอำนาจรวมศูนย์ และใช้เครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนโยบายสาธารณะเฉพาะเรื่อง แต่อย่างไรก็ตามพบว่ามีการใช้ Governance ในหลายนัยความหมายที่มีบริบทต่างกัน อาทิ บรรษัทภิบาล (Corporate governance) ซึ่งมีโครงสร้างและหลักของการบริหารปกครองที่เน้นการกระจายสิทธิความเชื่อถือและความรับผิดชอบระหว่างผู้ที่มีส่วนร่วมภายในบริษัท โดยทั่วไปแล้วอำนาจการบริหารปกครองในบรรษัทสมัยใหม่จะถูกแบ่งแยกออกเป็นสามฝ่ายเพื่อถ่วงดุลกัน ระหว่างฝ่ายบริหาร ผู้จัดการ และผู้ถือหุ้น (รวมถึงผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆด้วย) เช่นเดียวกับที่ปรากฏในระบบการแบ่งแยกอำนาจของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา (Lin, 2011) ในขณะที่ ธรรมภิบาล (Good governance) เป็นเรื่องของการประสานค่านิยมทางการเมืองและเศรษฐกิจชุดหนึ่ง* โดยมีรัฐเป็นผู้ชี้แนะและกำหนดทิศทาง เพื่อสร้างกระบวนการของการตัดสินใจ

* ค่านิยม กระบวนการ หรือชุดความคิดที่ “ดี” ในกรอบของธรรมภิบาลยังมีข้อถกเถียงอยู่อย่างกว้างขวางว่าควรประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับมุมมองทางสิทธิมนุษยชน

และน่านโยบายไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดของการบริหารปกครอง ธรรมชาติของกรอบครอบคลุมบริบททางการบริหารหลายระดับทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค รัฐ หรือแม้แต่ในระดับบริษัทตนเอง แต่ทั้งนี้การบริหารปกครองทั้งสองรูปแบบข้างต้นย่อมมีเป้าหมายสูงสุด (Ultimate goals) ที่แตกต่างกันไป ในขณะที่การบริหารปกครองระบบตลาด (Market governance) เป็นโครงสร้างของนโยบายและขั้นตอนกระบวนการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการระบบตลาด โดยมองว่าตลาดมีปฏิสัมพันธ์กับการบริหารปกครองอย่างแนบแน่น สามารถส่งอิทธิพลให้เกิดพลวัตระหว่างกันได้ ตลาดจึงต้องมีความมีประสิทธิภาพและความเป็นธรรมควบคู่กันไป ทั้งนี้การบริหารปกครองระบบตลาดต้องการสร้างระเบียบที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมของตัวแสดงทางเศรษฐกิจในระบบตลาดเปลี่ยนไปตามที่ต้องการ ประกอบไปด้วยความร่วมมือระหว่างหน่วยธุรกิจเอกชน ปึงเจกบุคคล องค์กรทางเศรษฐกิจและภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายร่วมด้านเศรษฐกิจ

ปรัทัศน์การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ และการบริหารปกครอง

ประเด็นเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมมักถูกนับมาหียยกให้ความสำคัญระดับโลก โดยการประชุมที่เมือง Rio de Janero ค.ศ. 1992 ประเด็นสิ่งแวดล้อมได้รับการตระหนักว่าไม่อาจถูกจำกัดและต่างคนต่างแก้ปัญหากันแต่ภายในแต่ละปริมณฑลรัฐอีกต่อไป อย่างไรก็ตามจุดเริ่มต้นที่ดูจะมีทิศทางที่ดีในการประชุมครั้ง

และการบริหารปกครองแบบประชาธิปไตย (Democratic governance) ตลอดจนการบริหารจัดการสถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการปฏิรูปกฎระเบียบ ทั้งนี้ การกำหนดขอบข่ายของธรรมชาติขององค์กรระหว่างประเทศขนาดใหญ่ เช่น องค์กรสหประชาชน ธนาคารโลก คณะกรรมาธิการยุโรป เป็นต้น , สามารถติดตามประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพิจารณาเกณฑ์ชี้วัดที่ดีของแนวคิดทางสังคมศาสตร์ได้ใน Gerring, J., (1999). What Makes a Concept Good? A Critical Framework for Understanding Concept Formation in Social Sciences, Polity, 31 (3), pp. 357-393.

นั้น กลับจบลงด้วยความคลุมเครือและย้อนกลับไปสู่การทิ้งให้ปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมกลับไปอยู่ที่มือของรัฐบาล และการแบ่งฝักฝ่ายระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจน การเกี่ยงกันผลกระทบ และเรียกร้องค่าชดเชยในรูปตัวเงิน ซึ่งผลการประชุมยังไม่สามารถสร้างความร่วมมือระดับโลกได้อย่างแท้จริง (Johnson, 1993)

อย่างไรก็ดี การประชุมที่ Rio de Janeiro ครั้งนั้นถือเป็นหมุดหมายสำคัญ ในการผลักดันและสร้างความสำนึกร่วมกันของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลลัพธ์โดยตรงจาก “การพัฒนา” อุตสาหกรรมอย่างรีบเร่งในศตวรรษที่ 20 อีกทั้งในการประชุมทำให้ตระหนักถึงสิ่งสำคัญที่อาจสร้างความฉงนไม่น้อยในเวลานั้น นั่นคือการจัดการประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่เพียงการแสวงหา หรือเชื่อมั่นในเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อบำบัดมลภาวะอย่างที่ว่าฝ่ายเสรีนิยมมักเข้าใจกัน ทว่าสิ่งแวดล้อมในตัวเองกลับมีความเป็นการเมือง และเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนเชิงโครงสร้างเกินกว่าจะอาจแยกแยะได้เป็นรายการณีย่างที่มักเข้าใจทั่วไป

ประเด็นสิ่งแวดล้อมเป็นผลผลิตที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดำรงมาอย่างยาวนานทั้งในปริมณฑลรัฐ หรือในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Bryant and Parnwell, 1996) กล่าวได้ว่าผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่แทรกไปทุกหนแห่งในนามการพัฒนาส่งผลต่อมนุษย์ในรายปัจเจกบุคคลมากน้อยต่างกันไปตามบริบท และเราไม่อาจกล่าวได้อีกต่อไปว่า ประเด็นสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องเฉพาะของสังคมหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง ประเด็นสิ่งแวดล้อมเปิดพื้นที่การต่อสู้โต้แย้งประเด็นใหม่ในสังคม การแย่งชิงตัดดวงทรัพยากร ภาพรัฐที่เป็นฝ่ายเดียวกับกลุ่มทุนเสมอ หรือฉากรบประทุของชนกลุ่มยากไร้กลายเป็นภาพคุ้นชินในสื่อวงกว้างนับตั้งแต่ยุคทศวรรษ 1990 (Scott, 1989) ความถี่ของภาพทรงจำเหล่านี้ ตอกย้ำถึงความรุนแรงของระดับมลภาวะที่สูงขึ้น รวมถึงจำนวนกลุ่มคนที่ขัดแย้งเพิ่มขยายวงกว้างออกไปทุกที (Rodan, 1996)

แม้ว่ากลุ่มเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมจะไม่ใช่เรื่องใหม่ในทศวรรษนี้ แต่เรื่องใหม่สำหรับสมัยนี้คือภาพทรงจำของกลุ่มเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม “หน้า

เดิม” เปลี่ยนแปลงไป จากกลุ่มคนยากไร้หรือเกษตรกรหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ต่อสู้เป็นปฏิปักษ์กับรัฐที่สมคบเป็นฝักใฝ่เดียวกับกลุ่มทุน เปลี่ยนโฉมไปสู่กลุ่มเคลื่อนไหวหน้าใหม่ ซึ่งไม่ใช่ผู้รับผลกระทบโดยตรงจากกระบวนการพัฒนา ที่สร้างโครงข่ายความร่วมมือไม่ต่างจากกลุ่มทุนฝ่ายตรงข้าม พวกเขาหยิบยืมเครื่องมือสมัยใหม่มาใช้อย่างทรงพลัง รูปแบบการประท้วงที่ไม่ยึดถือข้อหลักเสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐเองก็ปรับเปลี่ยนโฉมจากการอุปถัมภ์กลุ่มทุน ภาพรัฐสมัยใหม่ปรับเปลี่ยนไปตามประเด็นและสถานการณ์ ไม่อาจบอกได้ว่ารัฐจำเป็นต้องอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และยืนอยู่อิงกับผลประโยชน์ของกลุ่มใดเสมอ รัฐรูปแบบนี้เป็นผลมาจากฐานความเติบโตของกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) ในมุมหนึ่งรัฐรูปแบบนี้ต้องยึดโยงกับกลุ่มฐานเสียงเลือกตั้งที่หลากหลาย ในขณะที่กลุ่มทุนเองไม่ได้เล่นบทนักพัฒนาจอมตะกละที่ฉกฉวยทรัพยากรด้วยความโลภโมโหสิ้น แต่เพียงฝ่ายเดียว ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเชิงโครงสร้างเช่นนี้เป็นโฉมใหม่ที่สร้างฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ต่างออกไป (Bruenig, 1993: 253 – 266)

การพัฒนาปรับปรุงจากที่ถูกมองว่าเป็นตัวร้ายในการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนรูปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainability) ที่คำนึงถึงการปกป้องสิ่งแวดล้อมให้รวมอยู่ในแผนพัฒนา ในทางเศรษฐกิจการมุ่งเติบโตและให้ความสำคัญกับตัวเลขทางเศรษฐกิจถูกตั้งคำถามมากขึ้น หากกล่าวอย่างถึงที่สุด การถกเถียงในประเด็นสิ่งแวดล้อมก็คือการถกเถียงหาทางอยู่ร่วมกัน กระทั่งถึงปฏิเสธต่อต้านแนวคิดทุนนิยมนั่นเอง (Michael and Raymond, 1996)

ทั้งนี้ประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นกลุ่มประเทศที่ถูกมองว่าเป็นภูมิภาคที่ได้รับผลกระทบจากการปะทะดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากถูกผลักดันให้เติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว นับแต่ยุคสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง การถูกปลดปล่อยจากรัฐอาณานิคม ซึ่งในแง่หนึ่งประเทศเหล่านี้หลุดมือจากการกดขี่ทวงทรัพยากรจากประเทศเจ้าอาณานิคม หากแต่การพยายามสรรพกำลังเพื่อสร้างรัฐที่เข้มแข็ง ทำให้เศรษฐกิจของประเทศจำเป็นต้องพึ่งพิงการส่งออก เช่นที่ไทยผลิตข้าวเพื่อการส่งออก หรือการปลูกปาล์มน้ำมันซึ่งทำลายสิ่งแวดล้อมและรุกรานธรรมชาติเพื่อคงความเป็นเจ้าตลาดน้ำมันปาล์มของมาเลเซีย เป็นต้น การหันออก

จากสังคมเกษตรกรรม มุ่งสู่เกษตรเชิงพาณิชย์ และส่งเสริมอุตสาหกรรมอย่างสุดตัว จึงเสี่ยงไม่ได้ที่ภูมิภาคเอเชียกลายเป็นภูมิภาคที่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม (Tucker and Richard, 1983) การมุ่งใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่รัฐส่วนกลางภายหลังการปลดปล่อยอาณานิคม เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำให้เป็นสิ่งที่ “จะต้องถูกจัดการ” (Vandergeest and Peluso, 1993) พร้อมไปกับการที่ภูมิภาคแถบนี้แนวคิดประชาธิปไตยยังไม่อาจลงหลักปักฐานได้อย่างหยั่งรากแข็งแรงมากพอที่จะรับมือกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างเพียงพอ (Berger and Borer, 1995)

ความเติบโตของกลุ่มองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organizations: NGOs) นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 กลายเป็นตัวละครใหม่ที่มีบทบาทสำคัญที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตอย่างมีนัยยะสำคัญของกลุ่ม NGOs ในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีหลายบทบาท และเชื่อมโยงบทบาทตัวเองเข้ากับการเมืองระดับชาติและกลุ่ม NGOs ต่างประเทศ เพื่อสร้างฐานความเข้มแข็งขององค์กรและเครือข่าย ซึ่งในหลายครั้งสามารถเปลี่ยนใจท้อและวาระทางสิ่งแวดล้อมในสังคมได้อย่างน่าสนใจ อย่างไรก็ตาม การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายรวมว่ากลุ่ม NGOs ที่มีอยู่ทำงานสอดคล้องประสานเป็นหนึ่งเดียว หากแต่ในขณะที่บทบาทของ NGOs เข้มแข็งขึ้น ก็ยิ่งขับเน้นความขัดแย้งของกลุ่ม NGOs หลายกลุ่มที่มีแนวทางและจุดยืนในการแก้ปัญหา รวมถึงผลประโยชน์ทับซ้อนของแต่ละกลุ่มที่ต่างกันไป

ท่ามกลางความสลับซับซ้อนของปัญหาสิ่งแวดล้อม ในทางทฤษฎีกรอบแนวคิดที่ถูกนำมาใช้เสมอในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการรับมือกับสภาพการณ์โลกาภิวัตน์ที่สลายพรมแดนรัฐชาติ คือแนวคิดบริการปกครอง (Governance) ซึ่งกล่าวอย่างถึงที่สุด การบริหารปกครองคือการดึงอำนาจจากรัฐขนาดใหญ่ (Big government) มาสู่การปกครองที่เอื้อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองมากขึ้น (Nikanen, 1996) ในแง่นี้การบริหารปกครองกับจารีตดั้งเดิมของแนวคิดแบบประชาธิปไตย ซึ่งนโยบายสาธารณะของรัฐจะสนองตอบตามความต้องการของประชาชน จากฐานคิดดั้งเดิมเช่นนี้ ประชาธิปไตยจึงดำรงอยู่

ด้วยการอิงหลักประชาชนมากกว่าจะให้ความสำคัญกับนักการเมืองในรูปตัวแทนมากนัก(Rose, 1976)

ทั้งนี้การบริหารปกครองเมื่อมองจากมุมนี้ สังคมจึงไม่ใช่เป็นสถานที่ที่ปัจเจกบุคคลมารวมตัวกันเพื่อมุ่งรักษาผลประโยชน์ของตนเองแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่สังคมในแง่นี้เป็นเสมือนบ้ำหลอมสลายผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลซึ่งมาจากความเห็นแก่ตัวอันเป็นธรรมชาติขั้นพื้นฐาน มาสู่การยกระดับการหลอมรวมผลประโยชน์ของแต่ละปัจเจกทอนสู่การสมประโยชน์ทั้งฝ่ายปัจเจกและสังคมในภาพรวม การบริหารปกครองในทางทฤษฎีจึงถูกหยิบยกมาใช้เป็นแนวทางการจัดการปัญหาสาธารณะมากมายหลากหลาย รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าการผลประโยชน์ส่วนตน (Etzioni, 1995)

การบริหารปกครองจึงไม่เน้นที่การพึงพาการเมืองรูปแบบตัวแทน แต่เรียกร้องการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่แบบจะเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy) เพื่อจะสร้างสิ่งที่เรียกว่า Contingent process (Sartori, 1994) อย่างไรก็ดีปัญหาหลักสำคัญในการนำหลักการบริหารปกครองมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม มาจากสิ่งที่ทำให้การบริหารปกครองยากต่อการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ คือจะจัดการอย่างไรเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ (Common) ของความคิดเห็นทางสังคม ยิ่งเรายืดขยายแนวคิดให้ครอบคลุมมากเท่าไร ไม่เพียงแต่ยังลดทอนความสำคัญของแต่ละปัจเจกบุคคล หากแต่ยังทำให้ถึงที่สุดแล้วยากจะหาสิ่งที่เรียกว่าข้อตกลงร่วมกันได้อีกด้วย (Fowler, 1991)

ในทางปฏิบัติแนวคิดการบริหารปกครองทำลายความเป็นเอกลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการทางนโยบาย การเน้นความสำคัญของความเห็นร่วม ทำให้เอกลักษณ์ความหลากหลายที่ต่างกันของปัจเจกบุคคลถูกลดทอนลง ซึ่งทำให้การใช้การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความสามารถเฉพาะ ซึ่งแนวโน้มในทางปฏิบัติ โดยมากมักจะโน้มเอียงไปทางพึ่งพาความเป็นผู้นำ (Leadership) ของนักการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์ กระทั่งต้อง

อิงการนำจากกลุ่มนอกภาครัฐอย่าง NGOs เป็นต้น (Nye, Zelikow and King, 1997)

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในเชิงปริมาณ มุมกลับอาจถูกฉวยใช้เป็นเครื่องมือเพื่อรับรองความชอบธรรมทั้งจากภาครัฐ กลุ่มทุน หรือกระทั่งจากกลุ่ม NGOs เองก็ตาม จากมุมมองนี้การพัฒนาจึงไม่ใช่ปัญหาในตัวเองเท่ากับการเร่งรัดพัฒนาอย่างรวดเร็ว กระทั่งทำให้การพัฒนาเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการให้ครบทุกพื้นที่ ในนามการพัฒนาที่รีบเร่งเช่นนี้ทำลายการสร้างความรู้สึกซึ่งเป็นเรื่องสำคัญต่อการเท่าทันและจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ความลี้ภัยและความรู้ไม่เพียงจำเป็นต่อชุมชน แต่สำหรับทุกภาคส่วน องค์ความรู้ประกอบการพัฒนาไม่เพียงแต่ทำให้ความแข็งแกร่งของการพัฒนาในแนวดิ่ง (Top-down development) หรือการบังคับพัฒนา ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยไม่ทำลายอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล ทั้งนี้งานวิจัยที่น่าสนใจได้ทำการสำรวจผลกระทบการทำเหมืองในกาฬสินธุ์ตะวันตก พบว่า ในสามสัปดาห์ที่คานกันระหว่างกลุ่มชาวบ้าน กลุ่มทุน และรัฐ การแย่งชิงวาทกรรมสำคัญต่อการสร้างความชอบธรรมในการสำรวจเพื่อใช้งานทรัพยากร กลุ่มชาวบ้านต้องรับมือกับข้อมูลข้างเดียวของทั้งจากภาครัฐและกลุ่มทุน รวมถึงการพึ่งพาผลประโยชน์ ตั้งแต่การเป็นลูกจ้างเหมืองและการพึ่งพิงโรงเรียน และโรงพยาบาลของกลุ่มทุน ทำให้ในท้ายที่สุดแล้วการเรียกร้องเพื่อรักษาทรัพยากรชุมชนกลายเป็นเรื่องยากและสลับซับซ้อนมากขึ้น (Kunanayagam and Young, 1998: 139-158)

ในมิติขององค์ความรู้การปะทะกันระหว่างองค์ความรู้ “แบบวิทยาศาสตร์ และ “ไม่เป็นวิทยาศาสตร์” ถูกสถาปนาให้เป็นประเด็นเชิงวาทกรรม โดยมีกลุ่ม “รากหญ้า” เช่น กลุ่มชาวนา ชาวเขา ซึ่งมีถูกดัดแปลงให้เป็นผู้ร้ายในเกมการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม ในขณะที่คนชั้นกลางหรือกลุ่มคนที่อ้างอิงว่าตัวเองมีความรู้ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกลับเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดจากทรัพยากรธรรมชาติ และมีส่วนในการทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าใคร (Bryant, 1994: 160-70)

เมื่อประกอบกับความอ่อนแอของระบอบประชาธิปไตย การรัฐประหาร โดยกลุ่มทหารและการปกครองจากกลุ่มเผด็จการที่ยาวนาน ส่งผลให้การจัดการ สิ่งแวดล้อมในภูมิภาคเอเชียไม่อาจเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพได้โดยง่าย วาทกรรม พัฒนาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ถูก นำมาใช้ในความหมายอย่างง่าย การสวมหมวกสองใบของรัฐ ในขณะที่หมวกใบ หนึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการจัดการทรัพยากรภายในรัฐผ่านการให้สัมปทาน หรือแผ้วถางทางให้โล่งเตียนสำหรับกลุ่มทุนอุตสาหกรรม หมวกอีกใบหนึ่งรัฐเอง จำเป็นต้องเป็นผู้นำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลัก ความกระอักกระอ่วนในการ จัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐสมัยใหม่จึงไม่ใช่เรื่องง่าย และทำให้รัฐจำนวนมากเลือก หนทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแบบผักชีโรยหน้า (Window dressing) มากกว่าจะ สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในความหมายที่ลึกซึ้ง

วาทกรรมสีเขียวจึงมักถูกหยิบยืมมาใช้อ้างความชอบธรรมในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ นับตั้งแต่การสร้างปลูกป่าแนวอนุรักษ์และการจัดการ ท่องเที่ยวแบบรักษาสีสิ่งแวดล้อม (Eco-tourism) ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวซึ่งเป็นฐาน รายได้หลักที่ทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชนอย่างถึงขีดสุด เบี่ยงเบนจาก “การท่องเที่ยวที่ทำลายสิ่งแวดล้อมลดลงเล็กน้อย” ให้กลายเป็นการท่องเที่ยวเพื่อ การอนุรักษ์ (Hirsch and Lohmann, 1989: 439-51) การรณรงค์เรื่องโรงงานสี เขียวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกลายเป็นโครงการประชาสัมพันธ์อันขาดเสียไม่ได้ ของบริษัทหรือกลุ่มธุรกิจสมัยใหม่

ความไม่ไว้วางใจรัฐและการตั้งคำถามต่อความเป็นไปได้ของการพัฒนา อย่างยั่งยืนกลายเป็นโจทย์ใหม่ที่จะต้องขบคิด พร้อมกับการที่ประเด็นสิ่งแวดล้อม ไม่อาจถูก “จัดการ” ได้แบบหัวงน้าบ่อน้ำรายกรณี การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนจำต้อง เท้าทันต่อความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และความ เปลี่ยนแปลงทางสังคม และไม่อาจเป็นไปอย่างสุดโต่ง แต่จำต้องค้นหา “ทางสาย กลาง” ที่อยู่ร่วมกันได้ของคนจากทุกฝ่ายมากกว่ากล่าวโทษหรือหาตัวผู้ร้าย ประสานระหว่างภาพสิ่งแวดล้อมในฝันเชิงอุดมคติ (Idealism) กับความเป็นจริง

(Pragmatism) ทำความเข้าใจกับความต่างของบริบท และความสลับซับซ้อนที่เป็นพลวัต

ในส่วนถัดไปของบทความเราจะมุ่งทำความเข้าใจการบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อมผ่านกรอบการวิเคราะห์กรณีศึกษาเหมืองแร่โปแตชอาเซียน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งจากการศึกษา *พลวัตการเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีเหมืองแร่โปแตชอาเซียน จังหวัดชัยภูมิ* (2558) พบว่าชุมชนในพื้นที่ตำบลบ้านตาลของอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ กำลังได้รับผลกระทบจากการรื้อฟื้นโครงการจัดทำเหมืองแร่อาเซียน ซึ่งดำเนินการโดยบริษัทร่วมทุนระหว่างรัฐบาลไทยและบริษัทเอกชนอีกกว่าหกประเทศ

ส่วนที่สอง : ข้อสังเกตต่อโลกทัศน์ชาวบ้านกับการบริหารปกครองเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีเหมืองแร่โปแตชอาเซียน จังหวัดชัยภูมิ

ตำบลบ้านตาล ซึ่งเป็นพื้นที่ของการศึกษา อยู่ภายใต้การบริหารจัดการในระดับท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาล และตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่อำเภอบำเหน็จณรงค์ สภาพของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ในขณะที่บริเวณตรงกลางของตำบลเป็นที่ราบสูง มีบึงขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางที่ราบลุ่มของตำบล เขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาลครอบคลุมพื้นที่ 12 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมดจำนวน 4,599 คน คิดเป็น 1,312 ครัวเรือน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาล, 2558)

อาชีพของประชากรในตำบลบ้านตาลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งสืบทอดและรับมรดกที่ดินเพาะปลูกส่งต่อกันมาในครอบครัว ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาลมีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 22,989 ไร่ มีการเพาะปลูก ข้าว มันสำปะหลัง พริก อ้อย และข้าวโพด เป็นกลไกหลัก และมีการทำปศุสัตว์เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ และนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประชากรในตำบลบ้านตาลยังประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ค้าขาย

รับจ้าง การใช้แรงงาน การให้บริการในภาครัฐ และธุรกิจส่วนตัว นอกจากนี้ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาล มีแหล่งทรัพยากรเมืองแร่ที่สำคัญในระดับประเทศ คือ การทำเหมืองแร่โปแตชอาเซียน โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ของโครงการอยู่ในบริเวณของหมู่ที่ 8 บ้านโคกเพชร ตำบลบ้านตาล

โครงการเหมืองแร่โปแตชอาเซียนเป็นโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของประเทศสมาชิกอาเซียนภายหลังจากการลงนามในปฏิญญาสมานฉันท์เมื่อปี พ.ศ. 2519 ประเทศไทยโดยกระทรวงการคลังและกระทรวงอุตสาหกรรมได้เสนอให้โครงการนี้เป็นโครงการอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Industrial Project) ของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2532 โครงการมีจุดประสงค์ที่จะดำเนินการทำเหมืองและโรงแต่งแร่โปแตช ณ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งต่อมาได้มีการจัดตั้งบริษัท เหมืองแร่โปแตชอาเซียน จำกัด (APMC) เมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยมีกลุ่มประเทศอาเซียนร่วมถือหุ้นในสัดส่วนร้อยละ 29 รัฐบาลไทยโดยกระทรวงการคลังร้อยละ 20% โดยที่เหลืออีกร้อยละ 51 เป็นของภาคเอกชน ทั้งนี้การดำเนินโครงการฯ ได้ถูกชะลอมาระยะหนึ่งเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในปี 2543 รัฐบาลไทยโดยกระทรวงการคลังได้วางนโยบายที่ชัดเจนให้หาผู้ร่วมลงทุนเอกชนมาเป็นผู้ร่วมทุนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic investor) อีกทั้งยังต้องรอกการบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการทำเหมืองใต้ดินซึ่งเพิ่งประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2546 หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2547 บริษัทฯ ได้แปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนพร้อมกับได้ผู้ร่วมลงทุนรายใหม่ ต่อมาได้ดำเนินการยื่นคำขอประทานบัตรทำเหมืองแร่โปแตชพื้นที่รวมประมาณ 9,707 ไร่ ในเขตท้องที่ตำบลบ้านตาล ตำบลบ้านเพชร และตำบลห้วยทะเล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2554 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ประกาศเปิดพื้นที่ตามมาตรา 6 ทวิ บริเวณพื้นที่คำขอประทานบัตร หลังจากนั้นมาบริษัทฯ จึงสามารถเริ่มดำเนินการตามขั้นตอนการขอประทานบัตร และจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ประทานบัตร (APMPC, 2015) แต่ก็ได้มีการชะลอโครงการต่อเนื่องมาอีกหลายปีจากหลายสาเหตุประกอบกัน

จนกระทั่งในช่วงปลายปี พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมามีความพยายามในการ รื้อฟื้นโครงการเหมืองแร่อาเซียนฯนี้ขึ้นมาอีกครั้ง โดยรัฐบาลไทยภายใต้ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มอบหมายให้ ม.ร.ว.ปรีดิยาทร เทวกุล รองนายกรัฐมนตรี ฝ่ายเศรษฐกิจ และนายจักรมณต์ ฝาสุกนิช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง อุตสาหกรรมไปดำเนินการสานต่อโครงการหลังจากการชะลอโครงการไว้กว่า 20 ปี ด้วยเหตุผลทางงบประมาณ (สุทธิพงษ์ เศษฐรังสี, 2557) นโยบายดังกล่าวของ รัฐบาลได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากสื่อและสาธารณชน โดยเฉพาะกลุ่ม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมและนักพัฒนาองค์กรเอกชนไม่แสวงกำไรกลุ่ม ต่างๆ (NGOs) ในหลากหลายประเด็น อาทิ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การใช้ที่ดิน การ ประกอบอาชีพของประชาชน สิทธิชุมชน และมุมมองการบริหารภาครัฐในเรื่องของ การตรวจสอบและความโปร่งใสในการดำเนินงาน ทั้งนี้พบว่าปัญหาหลักที่กระทบ ชาวบ้านในพื้นที่ได้แก่ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เรื่องดินเค็มและน้ำเค็ม ซึ่ง เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขุดแร่โปแตชและเกลือขึ้นมาเก็บไว้ที่ชั้นผิวดิน แต่ทาง บริษัทฯ ที่เข้ามารับดำเนินการสัมปทานกลับขาดการบริหารจัดการที่ดี เกิดผล กระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่หลายประการ เช่น การใช้น้ำอุปโภค บริโภค ปัญหาการเกษตรกรรมและที่ทำกิน และปัญหาสุขภาพของประชาชน

ในระดับจังหวัด หากพิจารณาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ พื้นที่จังหวัด ชัยภูมิไม่เหมาะทำการเกษตรกรรมเท่าใดนัก เพราะมีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ประกอบด้วยป่าไม้และภูเขาร้อยละ 50 ของพื้นที่จังหวัด นอกนั้นเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่ป่าไม้และเทือกเขาดังเรียงราย จากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก (สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ, 2558) เนื่องจากพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและการเป็นแอ่งเกลือตั้งแต่ครั้งยุคก่อนประวัติศาสตร์ ทำให้ดินมี ค่าความเค็มสูง เมื่อประกอบกับปัจจัยการทิ้งถิ่นฐานย้ายเข้าทำงานในเมืองของคน รุน่หนุ่มสาว ทำให้ในหมู่บ้านมีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ยังคงประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในลักษณะ “จ่ายอม” (สุกัญญา สมานเพื่อน, 2551) และแม้จะมีการ ส่งเสริมปลูกพืชเกษตรอื่น เช่น ยางพาราในพื้นที่จากรัฐ เพื่อเพิ่มศักยภาพการใช้ ประโยชน์จากพื้นที่เกษตร ก็มักพบว่าผลผลิตไม่ค่อยให้ผลมากนัก อันมีสาเหตุมา จากดินเค็ม (มัน คงดี, 2533) ในขณะที่อัตราเด็กที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันทั้ง

ระดับประถมศึกษา และมัธยมต้น มีอัตราสูง (สมบูรณ์ ต้นยะและคณะ, 2543) รวมถึงการท่องเที่ยวจากเดิมที่เป็นเรื่องของท้องถิ่น ถูกยกระดับกลายมาเป็นยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด (สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ, 2558) สะท้อนภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจเกษตรในจังหวัดชัยภูมิได้เป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อเทียบกับงานวิจัยในประเด็นการมีส่วนร่วมหรือความตระหนักเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ค่อนข้างมีจำกัดในการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ อาทิ กรณีศึกษาชาวบ้านแซงวุ่น อำเภอกุฉิยวัณ จังหวัดชัยภูมิ พบว่าการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เคยสมบูรณ์เสียหายไปมาก แต่ทว่าเนื่องจากการจำกัดพึ่งพาเศรษฐกิจแบบทุน ทำให้ชุมชนอ่อนแอลง โครงสร้างความสัมพันธ์ที่เคยแนบแน่นในรูปแบบเดิมสูญเสียไป แม้ว่าคนในพื้นที่จะตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนอยู่บ้าง แต่ก็ยังจำเป็นต้องอาศัยกลุ่มเคลื่อนไหวจากภายนอก เช่น นักกิจกรรม หรือกลุ่ม NGOs เข้ามาสร้างความเข้าใจและความตระหนักทางด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ชาวบ้าน (โชติจารุเมธีชน, 2546)

สำหรับการศึกษา เหมืองแร่โปแตชอาเซียน จังหวัดชัยภูมิ นั้นในเบื้องต้นพบว่าการรับรู้ในรายละเอียดเรื่องโปแตชของฝ่ายชาวบ้านมีที่มาจากข้อมูลสามส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลจากส่วนราชการ ซึ่งค่อนข้างมีข้อจำกัดในเรื่องของการเข้าถึงและความหลากหลายของข้อมูล 2) ส่วนข้อมูลจากฝ่ายบริษัทเหมืองแร่ฯ และ 3) ส่วนข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งข้อมูลทั้งสามส่วนมีความสอดคล้องกันมากกว่าจะขัดแย้งกัน โดยชาวบ้านในพื้นที่มีหน้าที่เพียงรับรู้ข้อมูลมากกว่าที่จะรับข้อมูลมาและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ทั้งนี้ส่วนสำคัญมาจากพื้นฐานของพื้นที่ที่เป็นสังคมเกษตร ชาวบ้านมีฐานะค่อนข้างยากจนจึงมีข้อจำกัดทั้งต่อการสื่อสารรับรู้ข้อมูลและการเข้าร่วมประชาคมในเชิงรุก เพราะถึงแม้จะมีการจัดตั้งประชาคมในหมู่บ้านอยู่บ่อยครั้ง แต่ชาวบ้านมักจะเข้าร่วมในลักษณะตามการชักชวนและโน้มน้าวของผู้นำชุมชน มากกว่าที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในเชิงตรวจสอบหรือสังเกตการณ์ในลักษณะโต้แย้งข้อมูล และแม้ว่าจะมีการแจ้งข่าวสารและข้อมูลเรื่องเหมืองแร่โปแตชจากหน่วยราชการ แต่มักเป็นการถ่ายทอดข้อมูลในเชิงประชาสัมพันธ์และมุ่งหมายให้เกิดการรับรู้ข้อมูลในด้านที่หน่วยงานราชการต้องการ มากกว่าจะเป็นการแจ้งข้อมูลในลักษณะครบถ้วนรอบด้านเพื่อให้เกิดการ

ตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงลักษณะของชุดข้อมูลดังกล่าวที่เป็นภาษาราชการและข้อมูลวิชาการเชิงวิทยาศาสตร์ ได้สร้างข้อจำกัดต่อการรับรู้ของกลุ่มชาวบ้านอยู่ไม่น้อย ซึ่งในอีกแง่ชุมชนในพื้นที่มีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอยู่บนฐานของความไว้วางใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างผู้นำชุมชนและลูกบ้าน ทำให้พวกเขายอมปล่อยให้ผู้นำชุมชนตัดสินใจแทนในหลายๆ เรื่อง ด้วยความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้นำชุมชน อีกทั้งมีการรับรู้ที่ว่าตนเองก็ไม่สามารถคาดเดาความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง) รวมถึงการที่กลุ่มคนในหมู่บ้าน ซึ่งคล้อยตามอิทธิพลของกลุ่มผู้นำชุมชนที่มักมองว่าผลกระทบจากโครงการเหมืองฯ ไม่ใช่ผลกระทบเชิงกายภาพในลักษณะฉับพลันที่จะกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองหรือชุมชน (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง)

ในขณะที่ผลกระทบทางสุขภาพ ถึงแม้จะมีปรากฏอยู่บ้างจากการทำเหมืองครั้งที่แล้วเมื่อหลายสิบปีก่อน แต่ทว่าชาวบ้านกลับรู้สึกว่าการกระทบดังกล่าวไม่ได้เป็นโรคร้ายแรง หรือสามารถอ้างอิงถึงความสัมพันธ์ของความเจ็บป่วยดังกล่าวกับการทำงานเหมืองที่เห็นได้อย่างชัดเจนโดยตรง ภัยคุกคามต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ที่เป็นผลมาจากการทำเหมืองจึงเป็นเสมือนเรื่องเล่าหรือข่าวลือในหมู่ชาวบ้านที่ต้องการต่อต้านการเข้ามาของเหมืองฯ คนส่วนใหญ่ที่มีช่วงชีวิตร่วมกับการทำเหมืองครั้งก่อนหน้านี้มีความทรงจำปะติดปะต่อเลือนลางเกี่ยวกับการเสียชีวิตของลูกบ้านบางคน หากแต่ก็ไม่แน่ใจเท่าใดนักว่าเป็นผลมาจากการโครงการเหมืองฯ จริงหรือไม่ สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับพวกเขา คือความั่นสัญญาของโครงการเหมืองฯ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและการจ้างงานระยะยาวในพื้นที่ (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง)

สถานการณ์การเคลื่อนย้ายอพยพแรงงานวัยหนุ่มสาวเข้าสู่เมืองเองก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ต้องยอมรับการเข้ามาของโครงการเหมืองฯ เนื่องจากสภาพดินเค็มของพื้นที่ส่งผลต่อการลดลงของผลิตภาพทางเกษตรกรรม รวมถึงการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร การเข้ามาของเหมืองจึงเสมือนเป็นความหวังรายได้ “ที่ดี” เพียงแหล่งเดียวในภาวะล่มสลายของสังคมเกษตรที่จังหวัด

ชัยภูมิ ประชากรส่วนใหญ่อพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ข้างเคียงเพื่อแสวงหาโอกาสในอาชีพและการยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัวให้ดีกว่าที่เคยเป็นมา ส่วนผู้สูงอายุและวัยทำงานบางส่วนที่ไม่สามารถออกจากพื้นที่ได้ก็คาดหวังความช่วยเหลือจากทางราชการและโครงการเหมือนๆ (แม่สุทธิ (นามสมมติ), 2558: สัมภาษณ์) ซึ่งนอกจากโครงการดังกล่าวนี้ ยังมีข้อมูลเพิ่มเติมว่า มีความพยายามในการตั้งนิคมอุตสาหกรรมแห่งใหม่ในพื้นที่เพื่อรองรับผลผลิตส่วนเกินที่ได้จากเหมืองแร่ เป็นการสร้างความหวังให้แก่คนในพื้นที่ที่อยากจะกลับมามีครอบครัวขยายที่สมบูรณ์อีกครั้ง นอกจากนี้ ยังพบว่าโครงการเหมือนๆ มีการดำเนินโครงการในเชิงสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate social responsibility) ชุมชนได้รับการจูนใจจากทางเมืองอยู่เรื่อยๆ มีการสนับสนุนทั้งการศึกษาและงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมในหมู่บ้าน อาทิ การส่งครูภาษาอังกฤษของมูลนิธิโยนมาสอนฟรีให้แก่โรงเรียนในพื้นที่ การสร้างโรงเพาะเห็ดให้แก่ชุมชนและโรงเรียน การสนับสนุนอุปกรณ์วงจรดีริยงค์และเครื่องดนตรีให้แก่โรงเรียน และโครงการแลกเปลี่ยนครูไทย-ครูต่างชาติ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่สร้างทัศนคติที่ดีและการยอมรับของชาวบ้านต่อโครงการเหมือนๆ (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง)

ในมุมมองของภาครัฐ มองว่าทรัพยากรเกลือและโปแตชเป็นหน้าที่ของรัฐบาลส่วนกลางที่จะต้องเข้ามาบริหารจัดการมากกว่าจะเป็นเรื่องเฉพาะของท้องถิ่น ทรัพยากรอย่างโปแตชและเกลือไม่ได้เป็นสมบัติหรือทรัพยากรของคนในพื้นที่ แต่คือ “ทรัพยากรของชาติ” ซึ่งหากพิจารณาตามมุมมองนี้ การจัดการทรัพยากรจึงต้องเป็นไปอย่างเป็นระบบและเป็นเรื่องใหญ่เกินกว่าจะปล่อยให้การเมืองระดับท้องถิ่นเป็นผู้วางแผนและบริหารจัดการ การจัดทำนโยบายสาธารณะควรเป็นไปในแบบสั่งการจากส่วนบน (Top-down) คือ รัฐบาลเป็นฝ่ายกำหนดยุทธศาสตร์แผนแม่บทและดำเนินการผ่านกลไกในระบบราชการ การบริหารจัดการในลักษณะนี้สอดคล้องกับการเติบโตที่ขนานกันระหว่างระบอบประชาธิปไตยที่ชะงักงันกับความเข้มแข็งของระบบราชการรูปแบบ “กรมมาธิปไตย” (Arghiros, 2001) การรับรู้รายละเอียดหรือผลกระทบของโครงการจึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานราชการมากกว่าจะเป็นเรื่องในความรับผิดชอบต่อ

ฝ่ายท้องถิ่น (คุณสมศักดิ์ (นามสมมติ), 2558: **สัมภาษณ์**)ภายใต้กรอบการบริหารจัดการ ทรัพยากรของชาตินี้ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เป็นทางการ เช่น ภาครัฐหรือหน่วยงานราชการ การรับรู้หรือการยินยอมเห็นชอบจากชาวบ้านก่อนดำเนินการเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเท่าใดนัก (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง) รัฐแสดงภาพของการเป็นเจ้าของและรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจอย่างเด็ดขาด กระบวนการสร้างความร่วมมือและการยอมรับจากท้องถิ่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการผูกขาดการใช้อำนาจรัฐจัดการทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าในรูปแบบของ “สมบัติของชาติ” เท่านั้น ดังในกรณีนี้ นอกจากการเดินทางโครงการเหมืองฯในพื้นที่แล้ว ยังพบว่ามีกริเริ่มการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ต่อเนื่องออกไปเป็นนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของภูมิภาคในอนาคต แต่ข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญทั้งในแง่ภูมิศาสตร์และผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเช่นนี้ ไม่ได้ประกาศหรือประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบโดยทั่วไปในจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ ปรากฏการณ์นี้จึงยิ่งตอกย้ำมุมมองและท่าทีของรัฐตามการวิเคราะห์ข้างต้น

เมื่อพิจารณาทัศนคติการพัฒนาจากมุมมองฝ่ายชาวบ้าน จะพบว่าต่างกับการพัฒนาในทัศนะของรัฐโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ในขณะที่ฝ่ายรัฐมุ่งความสนใจที่การนำแร่ไปแต่ขมาใช้ประโยชน์สูงสุดในฐานะทรัพยากรของชาติ แต่ทว่าฝ่ายชาวบ้านกลับมองว่าตัวแร่ไปแต่ขหรือการผ่นถ่ายทรัพยากรอื่นอย่างเกลือ ไม่ได้มีความสำคัญเท่ากับการที่แร่ไปแต่ขเป็นทางผ่านของการถ่ายเทผลประโยชน์ที่จะมาสู่ชาวบ้านในนามการพัฒนาในรูปแบบอื่น ไม่ว่าจะเป็นการชีวิตความเป็นอยู่และเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านที่จะดีขึ้นจากการเข้ามาทำเหมือง และสร้างความเจริญในหมู่บ้านที่ดูสิ้นหวังจากความล่มสลายจากภาคเกษตรที่มีข้อจำกัดจากทั้งเรื่องของสภาพพื้นที่ดินเค็มและการขาดแคลนแรงงาน แร่ไปแต่ขในโลกทัศน์ของชาวบ้านจึงไม่ได้มีความสำคัญหากจะถูกนำออกไปจากหมู่บ้าน เพราะว่าแม้ว่าแร่จะอยู่ในหมู่บ้านแต่ชาวบ้านเองก็ไม่สามารถนำแร่ขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้เอง การเปิดรับและสร้างทัศนคติจากการพัฒนาทั้งจากฝ่ายรัฐและกลุ่มทุนจึงจำเป็นต่อการสร้าง

ความชอบธรรมในนามของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน

สำหรับกลุ่มชาวบ้านการพัฒนาจากรัฐเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจโดยสมบูรณ์ได้มากกว่าที่จะถูกตั้งคำถามหรือเคลือบแคลงสงสัยในเจตนารมณ์ของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ในแง่ของอำนาจต่อรอง ชาวบ้านยังเห็นว่าฝ่ายชาวบ้านสามารถสร้างการต่อรองกับฝ่ายเมืองหรือฝ่ายรัฐได้ด้วยการประท้วง การขัดขืนต่อการทำเหมือง หรือ”การพัฒนา” จึงเป็นเพียงแค่ การรวมตัวประท้วงในกรณีการทำเหมืองโปแตชจะก่อผลกระทบร้ายแรง (สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่ง) ซึ่งหมายความว่าแม้ชาวบ้านอาจจะไม่รู้เท่าทันทุกอย่าง แต่ก็ยังสามารถใช้สิทธิในการปกป้องตนเองได้ด้วยการประท้วง หรือใช้การรวมตัวกดดันเรียกร้องเพื่อต่อรองข้อเสนอที่มาจากฝ่ายรัฐหรือโครงการเหมืองฯ หากเห็นว่ามีการเอารัดเอาเปรียบหรือชาวบ้านตกอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบมากเกินไป

อย่างไรก็ตาม ในอีกมุมหนึ่งการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากกรณีดังกล่าวในจังหวัดชัยภูมิเองก็เริ่มมีการเดินหน้าแสดงบทบาทเช่นกัน เริ่มจากการรวมตัวกันของชาวบ้านบางกลุ่มที่คัดค้านการเข้ามาของโครงการเหมืองฯ โดยริเริ่มขบวนการเคลื่อนไหวจากการติดตามข่าวสารและรับทราบผลกระทบในประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับจังหวัดอื่นๆ ในกรณีที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น ในกรณีของจังหวัดอุดรธานี การเปรียบเทียบหรืออ้างอิงประสบการณ์ผลกระทบความเป็นพิษที่เกิดขึ้นกับชุมชนถูกหยาบยกเป็นยุทธศาสตร์หลักในการเคลื่อนไหว ทั้งนี้การรวมตัวของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่โปแตชในจังหวัดชัยภูมิแตกต่างกับกลุ่มเคลื่อนไหวเหมืองแร่โปแตชในจังหวัดอุดรธานี ตั้งแต่ในประเด็นจำนวนคนที่ยังไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ หรือได้รับความสนับสนุนทั้งในแง่เงินทุนหรือการสร้างแนวร่วมทางอุดมการณ์ในวงกว้าง กลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองโปแตชในชัยภูมิจึงอาศัยการใช้พลังทางสังคมในรูปแบบอื่นอย่างสังคมออนไลน์ เช่น การตั้งกลุ่มในเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อประกาศเจตจำนงค์หรือเผยแพร่ข่าวสารของกลุ่มในพื้นที่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กลุ่มเคลื่อนไหวกลุ่มต่างๆยังมีการสร้าง

ความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหวในแต่ละเพจ (Facebook page) รวมถึงมีการตั้งสถานะกลุ่มในเฟซบุ๊กให้เป็นกลุ่มสาธารณะเพื่อเอื้อให้บุคคลอื่นที่สนใจสามารถเข้าร่วมหรือแสดงความคิดเห็นได้โดยเปิดเผย ดังตัวอย่างของกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านเหมืองแร่โปแตชในจังหวัดชัยภูมิและกิจการที่เกี่ยวข้อง เช่น *กลุ่มคนรักบ้านเกิดบ้านเกิดบ้านเกิด* ที่มีจุดยืนในการเคลื่อนไหวหลักอยู่ที่การต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่อาจจะมาพร้อมกับการเดินทางเหมืองแร่โปแตช และ กลุ่มเหมืองแร่ชัยภูมิ เป็นต้น

จุดเด่นของการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านเหมืองแร่โปแตชในจังหวัดชัยภูมิคือการนำเสนอข้อเท็จจริงที่มีความเข้มข้นอยู่แต่เดิมอย่างหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น มาร่วมเป็นกระบอกเสียงเพื่อเผยแพร่ข่าวสารการเคลื่อนไหว “ความพยายามทำให้เป็นข่าว” จึงเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนความพยายามแย่งชิงพื้นที่สื่อ และผลักดันประเด็นเรื่องราวของตนให้เป็นที่รับรู้และกลายเป็นกระแสสังคม มากกว่าจะคาดหวังอย่างจริงจังว่าจะสามารถเข้าแทรกแซงกระบวนการนโยบายสาธารณะที่ตัดสินใจจากรัฐหรือขับไล่บริษัทกลุ่มทุนให้ออกจากพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

การชุดภัยเปิดโปงนายทุนยังถูกนำมาใช้เป็นหนึ่งในกลยุทธ์ เพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็น “จุดอ่อน” ที่ทำให้กลุ่มเคลื่อนไหวเองไม่สามารถอ้างความชอบธรรมในการต่อต้านโครงการได้เต็มปากนัก เนื่องจากการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่โปแตชอาเซียนเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะที่เรียกว่าก่อนความเสียหายจริงจะเกิดขึ้น การใช้กลยุทธ์อย่างการหาข้อเปรียบเทียบจากกรณีอื่น การโจมตีความไม่ชอบมาพากลตั้งแต่ระดับการทุจริตคอร์รัปชันระหว่างรัฐกับนายทุน หรือส่วนราชการที่มีอำนาจตัดสินใจจึงเป็นวิธีการสำคัญที่ใช้ “ทำลายความน่าเชื่อถือ” หรือสะท้อนความไม่จริงใจของรัฐและกลุ่มทุนที่จะเข้ากอบโกยแต่ผลประโยชน์ และทิ้งให้ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรต้องรับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมเพียงลำพัง ดังตัวอย่างของการนำเสนอข้อมูล “ความไม่ชอบมาพากล” ของกลุ่มทุนมาเผยแพร่กันในเฟซบุ๊กเพจของกลุ่มเหมืองแร่ชัยภูมิอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความรับรู้และเรียกร้องการตรวจสอบร่วมกันของผู้คนในวงกว้าง

โดยสรุปแล้ว เราพบว่าการบริหารปกครองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกรณีของเหมืองแร่โปแตชอาเซียน จังหวัดชัยภูมิ ตัวแสดงหลักในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นประกอบไปด้วยภาครัฐ บริษัทเอกชนผู้รับสัมปทาน และชุมชนและกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่น มีลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอสมมาตรกันระหว่างตัวแสดง (Asymmetrical power relations) ในเชิงรูปแบบมีความพยายามที่จะเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและความเห็นพ้องกันในการผลักดันนโยบายของภาครัฐให้เป็นวาระทางการเมืองของท้องถิ่น แต่อำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่ยังคงรวมศูนย์อยู่ที่ภาครัฐและระบบราชการในลักษณะของการบริหารปกครองแบบลำดับชั้น (Hierarchical mode of governance) ประกอบกับการผนึกความร่วมมือกับบริษัทเอกชนซึ่งมีอำนาจต่อรองและคอยประสานประโยชน์กับภาครัฐอยู่เสมอ ในขณะที่ภาคประชาสังคม ชุมชนและประชาชนในพื้นที่กลับยังไม่สามารถสร้างการเจรจาต่อรองหรือแรงต้านต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ดีเท่าที่ควร หากแต่นโยบายเหล่านี้กลับส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่พวกเขาเป็นกลุ่มแรก ด้วยมุมมองของภาครัฐที่ยึดเหตุผลและฐานคิดผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ ซึ่งในกรณีนี้สามารถรวบรวมและสอดคล้องไปได้กับผลประโยชน์ของบริษัทเอกชน แต่มีแนวโน้มที่จะละเมิดสิทธิชุมชนและ

อำนาจการตัดสินใจเหนือทรัพยากรในพื้นที่ของประชาชนในท้องถิ่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะนี้ในระยะยาวจะกลายเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคในการเสริมพลังกระบวนการบริหารปกครองที่ส่งเสริมและคำนึงค่านิยมประชาธิปไตย และการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนระดับฐานรากในท้ายที่สุด

บทสรุป

แม้ว่าปัจจัยที่มีถูกบอกว่าเป็นข้อจำกัดในประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คือการขาดความตื่นตัวทางการเมืองและข้อจำกัดเรื่องการรับรู้ถึงสิทธิและความยุ่งยากของบทบัญญัติทางกฎหมายก็ตาม (ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล, 2555) แต่จะเห็นได้ว่าการรวมตัวขับเคลื่อนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ของแถบภาคอีสานมีความแตกต่างกันขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในแต่ละพื้นที่ที่มีพลวัต (Dynamic) มากกว่าที่จะบอกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่เป็นเนื้อเดียวกัน เช่น การต่อสู้เพื่อปกป้องพื้นที่ชุ่มน้ำแหล่งละว้า การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินกรณีพื้นที่ชุมชนชานเมือง ชุมชนสี่แยกบายพาสกุดลาด จังหวัดอุบลราชธานี หรือการเรียกร้องการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนกรณีพื้นที่หนองหานกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น (คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้การเคลื่อนไหวในกรณีเมืองแร่โปแตชเองก็พบว่ามีความแตกต่างกันไปตามบริบทเฉพาะที่ ตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่ การเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่โปแตชที่กำลังเกิดขึ้นในจังหวัดอุดรธานี พื้นที่ที่มีการกระทบกระทั่งและขัดแย้งกับภาครัฐอย่างเด่นชัด กลุ่มเคลื่อนไหวมีการรวมตัวเป็นรูปธรรมและมียุทธศาสตร์การขับเคลื่อนที่ชัดเจน กล่าวคือ มีการรณรงค์อย่างเป็นระบบทั้งในระดับพื้นที่และการเคลื่อนไหวในระดับชาติ เมื่อเทียบกับการทำเหมืองแร่ในจังหวัดอื่นๆในแถบภาคอีสาน (กลุ่มนิเวศวัฒนธรรมศึกษา, 2550) ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่โปแตชที่จังหวัดอุดรธานี มาจากปัจจัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสำคัญ นับตั้งแต่การรวมตัวผ่านวาทกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ และการระดมเงินการต่อสู้ผ่านประเพณีบุญกุ่มข้าว ซึ่งเป็นการต่อสู้ในรูปแบบใหม่ คือไม่

ต้องรอกระทั่งเกิดผลกระทบจากนโยบายจึงรวมตัวกันต่อสู้ แต่เป็นเรื่องการรวมตัวในแบบยุทธศาสตร์เชิงรุก ซึ่งทำให้เป็นข้อได้เปรียบของกลุ่มเคลื่อนไหวจังหวัดอุดรธานี คือมียุทธศาสตร์และการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีการระดมทรัพยากรและแสวงหาพันธมิตรภายนอก อย่างกลุ่มพัฒนาเอกชน และสร้างความร่วมมือผ่านเครือข่ายที่เป็นระบบ รวมถึงการอาศัยโอกาสจากปัจจัยภายนอก อย่างการอิงกระบวนการทางกฎหมาย ตั้งแต่การใช้ช่องทางรัฐธรรมนูญ และการเคลื่อนไหวผ่านการณรงค์ผ่านกระบวนการทางการเมืองและระบบสภา (วิเชียร บุราณรักษ์, 2548)

จากกรณีโครงการเหมืองแร่โปแตชอาเซียน และบทเรียนจากปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้อง ได้ชี้ให้เห็นว่าการรวมตัวของประชาชนในชุมชน ทั้งด้วยการขับเคลื่อนจากภายในชุมชนเองหรือการได้รับแรงสนับสนุนจากภายนอก การลุกขึ้นมาทวงถามถึงสิทธิชุมชนขั้นพื้นฐานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตลอดจนวิถีชีวิตในท้องถิ่นและการปกป้องผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชน เป็นกระบวนการสำคัญที่ประชาชนในพื้นที่อาจใช้เพื่อพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของตนเอง อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประชาธิปไตย และการตระหนักเพิ่มมากขึ้นของการสำนึกในรูปของประชาสังคม (Civil society) มากกว่าที่จะรอรับการช่วยเหลือหรือถูกควบคุมสั่งการจากรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว แสดงให้เห็นถึงการต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐและอิทธิพลของระบอบทุนซึ่งดำรงอยู่ในสังคมเสรีทุนนิยม

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มนิเวศวัฒนธรรมศึกษา. 2550. **จับตา 7 เหมืองโปแตชในอีสาน**. (ออนไลน์).
จาก <http://www.oknation.net/> เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2558.
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน. (ม.ป.ป.). **การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสุขภาวะและสังคมอีสานที่เป็นธรรม**.
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จักรกฤษ กุมาทาศ และ ศุภวรรณ คล่องดำเนินกิจ. 2558. **พลวัตการเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีเหมืองแร่โปแตชอาเซียน จังหวัดชัยภูมิ**.
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โชติ จารุเมธีชน. 2546. **การสร้างพลังประชาชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน: กรณีศึกษาตำบลบ้านแซงวัชน ตำบลโนนสะอาด อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สำนักงานบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏเลย.
- ฝ่ายทะเบียนอำเภอบำเหน็จณรงค์. **สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานตำบลบ้านตาล**.
เข้าถึงจาก <http://www.bantan.go.th/>
ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไป.html เมื่อ 10 สิงหาคม 2558.
- มัน คงดี. 2554. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนํานโยบายการส่งเสริมปลูกยางพาราไปปฏิบัติจังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานท้องถิ่น สถาบันบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- มูลนิธิบูรณะนิเวศ. 2558. **เหมืองโปแตชอาเซียน จ.ชัยภูมิ**. (ออนไลน์). จาก
<http://thaiecoalert.org/> เมื่อ 10 มกราคม 2558.

- วิเชียร บุราณรักษ์. 2548. ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน
ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 130-136.
- สมบุญรณ์ ตันยะ และคณะ. 2543. ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสถานภาพ
ทางการศึกษาของเด็กไทย: กรณีศึกษาจังหวัดชัยภูมิ. โครงการความ
ร่วมมือระหว่างองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF)
สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุกัญญา สมานเพื่อน. 2551. การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท: กรณีศึกษา
อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุทธิพงษ์ เศรษฐรังสี. 2557. ปลุกผีเมืองแร่โปแตชอาเซียน ต้องเคลียร์ปม
ผลกระทบชุมชน. (ออนไลน์). จาก <http://www.komchadluek.net/>
เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2558.
- สุพจน์ตรศักดิ์ หนูขาว. 2558. การบริหารปกครองสิ่งแวดล้อม : ความหมาย ระดับ
และรูปแบบกลไกการบริการปกครอง,
วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 4 (1), หน้า 30-71.
- สำนักข่าวไทย. 2556. การประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วน
ได้เสีย โครงการเหมืองแร่โปแตชอาเซียน อำเภอบำเหน็จณรงค์
จังหวัดชัยภูมิ. (ออนไลน์). จาก <http://www.mcot.net/>
เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2558.
- สำนักข่าวอิศรา. 2557ก. เชื้อเชื้อผู้ถือหุ้นเหมืองแร่โปแตชฯ ก่อนกรม.จ่ออนุมัติ
ปลายปี 57-บิกรธุรกิจเพียบ. (ออนไลน์).
จาก <http://www.isranews.org/>เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2558.
- สำนักข่าวอิศรา. 2557ข. ปลุกผีโปแตชอาเซียน! เอ็นจีโอเช็กกลุ่มทุนจ้องสูบ
เหมืองอุดรฯ มากกว่า. (ออนไลน์). จาก <http://www.isranews.org/>
เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2558.

สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ. จาก

<http://www.Chaiyaphumi.go.th/>

เข้าถึงเมื่อ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2558

ศุภสวัสดิ์ ชีवाल. 2555. การเมืองในกระบวนการกระจายอำนาจ: ศึกษาผ่าน
บทบาทของนักวิชาการ ข้าราชการ นักการเมือง และประชาชน.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือพิมพ์โคราชคนอีสาน. ออนไลน์. “คนรักบ้านเกิด’ขอยกเลิกคำสั่ง คสช.

เดินหน้าด่านโรงไฟฟ้าถ่านหินเต็มที่”, จาก

<http://www.koratdaily.com/> เข้าถึงเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559.

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ออนไลน์. “TRC คว้างงานก่อสร้างโครงการเหมืองแร่
โปแตชกว่า 34,000 ลบ. มันใจรายได้ปี 59 เติบโต 8,600 ลบ.” จาก

<http://www.prachachat.net/> เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559.

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาล.2558. ข้อมูลพื้นฐานตำบลบ้านตาล. เข้าถึง
จาก <http://www.bantan.go.th/> เมื่อ 10 สิงหาคม 2558.

Arghiros, D. 2001. **Democracy, Development and Decentralization
in Provincial Thailand**. Curzon Press. 2001, pp. 243-255.

APMPC. 2015. **Annual Report 2014: ASEAN Potash Mining Public
Company Limited**, retrieved from

<http://www.apmcnet.com/>, 1st February, 2016.

Berger, M.T. and Borer, D.A., (eds.). 1995. **Pacific Visions: The Rise of
the East and the End of the Cold War in the Asia-Pacific**.

Bevir, M. 2013. **Governance: A very short introduction**. Oxford:
Oxford University Press.

Bruenig, E.F. 1993. “Integrated and Multi-Sectoral Approaches to
Achieve Sustainability of Ecosystem Development: The
Sarawak Forestry Case,” **Global Ecology and Biogeography
Letters** 3, pp. 253-66.

Bryant, R. and Parnwell, M. (eds.). (1996). **Environmental Politics in
Southeast Asia**. London: Routledge.

- Bryant R.L. 1994. “From Laissez-faire to Scientific Forestry: Forest Management in Early Colonial Burma 1826-85,” **Forest and Conservation History**, 38. pp. 160-70.
- Etzioni, A. 1995. **New Communitarian thinking: Person, Virtues, Institutions and Communities**. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Fowler, R.B. 1991. **The Dance with Community: The Contemporary Debate in American Political Thought**. University Press of Kansas.
- Gerring, J. 1999. What Makes a Concept Good? A Critical Framework for Understanding Concept Formation in Social Sciences, **Polity**, 31 (3), pp. 357-393.
- Hirsch, P. and Lohmann, L., 1989. “Contemporary Politics of the Environment in Thailand,” **Asian Survey**, 29(4), pp. 439-51.
- Kunanayagam, R. and Young, K. 1998. Mining, “Environmental Impact and Dependent Communities: The View From Below in East Kalimantan,” **Asia Research Centre**. pp. 139-158.
- Lin, T.C.W. 2011. The Corporate Governance of Iconic Executives, **Notre Dame Law Review**, 87 (1), pp. 351-382.
- Nagel, S. (ed.). 2003. **Policymaking and Democracy: A Multinational Anthology**. Lexington Books.
- Niskanen, W. A. 1996. **Bureaucracy and Public Economics**. Aldershot: Edward Elgar.
- Nye J. S., Zelikow, P.D. and King, D.C. 1997. **Why People Don’t Trust Government**. Harvard University Press.
- Rodan, G. (ed.). 1996. **Political Oppositions in Industrialising Asia**. London: Routledge.
- Rose, R. 1976. **The Problem of Party Government**. London: Macmillan.

- Parwell, Michael J. G. and Bryant, Raymond L., (eds.). 1996. **Environmental Change in South-East Asia: People, Politics and Sustainable Development**. London: Routledge.
- Sartori, G. 1994. **Constitutional Engineering**. New York: New York University Press.
- Scott, J. 1989. **Weapon of the Weak: Everyday forms of Peasant Resistance**. New Haven: Yale University Press.
- Stanley, J. 1993. **The Earth Summit: The United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)**. Graham and Trotman.
- Tucker, R.P. and Richard, J.F., (eds.). 1983. **Global Deforestation and the Nineteenth Century world Economy**. Durham: Duke University Press.
- Vandergeest, P. and Peluso, N.L. 1993. **Fixing Property in Nation Space: Territorialization of the State in Siam/Thailand**. New Haven: Yale University Press.

Translated Thai References

- Buranruk, W. 2005. **People's Political Movement : A Case Study of Environment Conservation Group in Udon Thani Province**. Master's Thesis of Political Sciences, Department of Government, Chiangmai University.
- Ban Tan Sub-district Administrative Organization. 2015. **Basic Data of Ban Tan Sub-district Administrative Organization** (Online) retrieved from <http://www.bantan.go.th/>
- Chardchawarn, S. 2010. **Politics in Decentralization Process**. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Chiyaphum Province Office. 2015, August 31. **Tourism Strategy of Chiyaphum Province**. Retrieved from <http://www.Chiayaphumi.go.th/>
- Cultural-Ecology studies group. 2015, June 16. **Keeping an Eye on Seven Potash Mines in Esan Region**. (Online). Retrieved from <http://www.oknation.net/>
- EARTH Thailand. 2014, January 10. **ASEAN Potash Mine, Chaizabhum Province**, retrieved from <http://thaicoalert.org/>
- Esan NGO COD. (n.d.). **Learning Development on Well Being Reinforcement and Equitable Esan Society**. Chulalongkorn University Social Research Institute.
- Isara News Agency. 2014, January 10 (a). **Checking the Shared Holders of Potash Mining Project before the Approval of the Cabinet at the end of 2013**, retrieved from <http://www.isranews.org/>
- Isara News Agency. 2014, January 10 (b). **Awakening of the Ghost of Potash Mining: the NGOs Believe that the Group of Investors Seems to be More Interested in Udontani Potash Mining**, retrieved from <http://www.isranews.org/>
- Jarumethi, C. 2003. **People Empowerment on Community Environmental Management: The Case of Tambon Ban Saeng Wuachon, Amphoe Pukhiow, Chiyaphum Province**. Master's Thesis, Social Sciences for Deveolopment, Loei Rajabhat Insititue.

- Korat Daily Online. 2016, February 26. **“Khon Rak Ban Kerd” Ask for Cancellation of NCPO’s order.** Retrieved from <http://www.koratdaily.com/>
- Kongdee, M. 2011. **Factors affecting Policy Implementation in the Rubber Plantation in Chaiyaphumi Province.** Master’s Thesis of Public Administration, Chiyaphum Rajabhat University.
- Prachachat Online. 2016, February 27. **“TRC Got the Deal to Construct the 34,000 Million Baht Protash Mining Project.** Retrieved from <http://www.prachachat.net/>
- Samanpuen, S. 2008. **Rural Life of the Senior people: The Case of Amphoe Kasertsomboon, Chiyaphum Province.** Master’s Independent Studies, Department of Thai Studies, Ramkhamhaeng University.
- Setharangsri, S. 2015, January 10. **Awaken Ghost of ASEAN Potash Mining: The Must Resolving Problem for Community.** Retrieved from <http://www.komchadluek.net/>
- Nookhao, S. 2014. Environmental Governance: Meaning, Level and Mechanism of Governance, **Journal of Public Administration and Politics**, 4 (1), pp. 30-71.
- Tanya, S, 2000. **Economic Crisis and Educational situation of Thai Youth: The case of Chiyaphum Province.** The Cooperation Project among UNICEF, NESDB, and Nakorn Ratchasima Institute.
- Thai News Agency. 2014, January 10. **The Public Hearing for the ASEAN Potash Mining Project, Amphoe Bamnet NaRong, Chaiyaphumi Province,** retrieved from <http://www.mcot.net/>